

следи от старобългаризми.“ На л. 208б е отбелязана известната приписка във формата на кръст, в която Тудор Доксов съобщава за своя препис и смъртта на българския княз Борис-Михаил през 902 г. На базата на кодикологично-сравнителен анализ и привличайки редица документи от епохата, Б. Фонкич (Греческо-руските културни съзвизия в XV—XVII вв. М., 1977, с. 34—35) доказва и попълва верните наблюдения и заключения на К. Иванова. Така днес в науката са известни вече три копия-преписи на старобългарския ръкопис.

В заключение трябва да се изтъкне, че описът на българските, сръбските и молдо-влахийските кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин от Климентина Иванова е един от най-добрите, които познава българската историко-филологическа наука. Проблемите, които той поставя, при твърдо определената методология и аргументираните заключения на авторката са и проблеми на съвременните издания на описите и видовете описи.

Елена Коцева

„СПОМЕНИ ЗА ТВОРЦИ НА СЛОВОТО“
от СТЕФАН ПОПВАСИЛЕВ. БП, 1982

Стефан Попвасилев е известен у нас с литературоведските си прояви, насочени предимно към словото на писателите, с взицателност и усет за неговата чистота и мощ. Той е един от радетелите за богат и звучен български език, със силно влияние върху много поколения творци и читатели. Новата му книга „Спомени за творци на словото“ е интересна и ценна от няколко гледища. Първото от тях е свързано с трайната линия в литературоведските принципи и позиции на автора — тя намира израз и в самото заглавие. Именно тук отново на преден план в зрителното поле е словото и майсторството при неговото осъществяване в художествени образи или в литературнокритически трудове.

В книгата умело, уместно е съчетан подходът на мемоариста, който разкрива свои лични впечатления и наблюдения, с литературоведската интерпретация, чрез която се правят обобщения и характеристики, анализи и преценки, осмисля се по-сложно делото на писатели, критици, филолози. Получава се една богата галерия от образи на големи личности от миналото, дали своя принос за развитието на културата ни. Потърсени са и са намерени нови аспекти и ракурси към жизненото и творческото дело във връзка с личното виждане и чувстване на литературоведа, във връзка с неговите критерии. Така книгата има отчасти енциклопедичен характер, който не е в противоречие с нейното вътрешно единство, с органичната ѝ цялост.

Като я четем, ние виждаме какъв богат национален капитал се съдържа в паметта на мнозина от нашите съвременници. Част от него вече стана достояние на обществеността с ред мемоарни и характерологични книги. Както е известно, Издателството на БАН организира написването на литературни анкети. Те са предимно за писатели и критици и са насочени към личността на анкетирания автор. Тази много хубава инициатива би могла да се разшири с анкети, правени с по-възрастни творци, чрез които да се разкрива по-широк литературен и естетически, общокултурен контекст. В същност това е основната задача и на Стефан Попвасилев, който в твърде напреднала възраст — 94 години, с упоритост и вдъхновение продължава да твори и да изследва. Похвала и благодарност заслужават подобни автори!

Прави впечатление — с каква обич е написана тази книга! Една трайна и непресекаваща обич към родното слово, към постиженията на големите ни писатели, към делото на литературоведи и филолози лъха от всеки ред на книгата. С преклонение и сърдечност са написани страниците за Иван Вазов. Авторът е скътал в сърцето си като най-скъровен спомен впечатленията от няколко срещи с големия народен писател. В написаното се чувства и възхищение, и лична признателност за въздействието и очарованието от непосредствения досег с личността на творца. И се редят спомени и характеристики — всички от голямо значение за литературната ни история. Впечатленията са пълни и разнообразни, с многопластови естетически багри. В тях има много обич и искрено съпричастие, но не се прикриват и по-сложни нюанси, резултат от увлечения, от временни или восторсени изяви. Например делото на Балан е колосално и многообхватно. Но то не съдържа само светлини. Имали ли са основания онези, които са били драстично шокирани от принципите му? (с. 24). Отговорът, който се дава, е убедителен и ярък. Добре е обаче, че не се отбягват трудните проблеми, не се прикриват противоречивите оценки. Много интересни са например спомените за отношението на Божан Ангелов към Стилиян Чилингиров, към Антон Страшимиров. Някои от тях са свързани със „заклуки“ прояви, които не са регистрирани в печата и биха останали неизвестни. А те са твърде показателни за атмосферата, за temperamentите, за нравите. Раздвижено и свежо, по лични впечатления, особено от пътуването до Будапешта, е характеризирал Александър Балабанов. Без да се търси сензационното, проявен е стремеж да се обясни и осмисли противоречието и двойственото в неговата оригинална личност, често едностранично тълкувано въз основа на външни впечатления. В тези спомени се предават не само лични срещи, но и това, което се е говорело, което е останало в паметта, като сложна характеристика, с повече прескачащи се гледни точки, с многообразни измерения

и съотношения. На много места изложението е есенциално в най-хубавия смисъл на тази дума, е размисли и асоциации, с бегли импресии намеци и емоционален подтекст, със смяна на естетически пластове. Без да е съзнателно търсен, проявен е и усет за хумористичното, забавното, парадоксалното, често неотделимо дори от най-сериозното и авторитетното. Ето началото на очерка за д-р Кръстев:

„На двадесет и две годишна възраст Кръстев Котева Кръстев завърши през 1888 год. с докторска титла по философия и естетика Лайпцигския университет при прочутия професор Вундт. С тази титла се завърна в България, кичеше се с нея и стана известен като д-р К. Кръстев.“ Какъв сложен облик има глаголет „кичеше се“ — без да се чувствава каквато и да е ирония, тук е показано остроумие, насочващо към същността. Тогава д-р Кръстев е бил съвсем невъзрел момък. По-късно забравяме това, респектирани от цялостното творческо и научно дело на мастития литературовед. Забравяме, че и на него са присъщци човешките увлечения, пък и суетността, характерна за младите. Тя не пречи за излята на таланта; посочването и пък не пречи на пietetа, с който е характеризирано делото.

В същност всеки от тези очерци-портрети носи своя атмосфера, най-подходяща за конкретната личност — така, както я чувствава литературоведът и мемоаристът Стефан Попвасилев. Например за Иван Шишманов се говори с различни интонации. Тук по-подчертано е уважението и възторгът от преподавателските качества на професора, от неговата крупна обществена и общокултурна дейност, от неговата човешка общителност и непринуденост. Тук също не се пренебрегва любопитното — например съобщението за колекцията от перодермични на творчески личности. Това увлечение на проф. Шишманов е неотделимо от неговата голяма обич към творците. Приведените в очерка писма разкриват цял един свят с различни проблеми и прояви. Виждаме позиции на Шишманов по важни въпроси — за пуризма, за правописа, за становищата на Кирил Христов и др. (с. 44—45). В същото писмо дори има отзвук от „катастрофалното землетресение в Чирпанско“.

От тези и подобни изказвания могат да се правят редица интересни изводи за личния стил и отнoшението към творческите проблеми, за индивидуалността и за народопсихологията, за еволюцията в културното ни развитие. Те са неоченими като документи за личности и епохи. В същото време, приведени в очерците, придобиват ново звучене, хвърлят обилна светлина върху моменти от миналото.

Засиленият интерес към нашата литература и култура в чужбина намира израз в ред изследвания на големи учени, посветили голяма част от своите усилия на българистиката. С мнозина от тях Стефан Попвасилев е бил

лично познат и своите впечатления той предава в живи и интересни скици, съчетани с литературоведска оценка на делото. Във втория отдел на книгата са поместени такива портрети и характеристики на Густав Вайганд, Михаил Г. Попруженко, Николай С. Державин, Станислав Слонски, Станислав Шобер, Андре Мазон, Леон Больо, Йозеф Пага, Ерико Дамини, Луиджи Салвини и Никола Миркович. За някои от тях досега е писано твърде малко, повече в изследователски план. Бележките на Ст. Попвасилев ни ги представят непосредствено, те изпълват пред нас като хора, като творци. Изразено е голямо уважение и признателност към дейността им за българската култура.

Цялата книга на Стефан Попвасилев „Спомени за творци на словото“ е написана много свежо, на великолепен български език. Във всеки ред личи възискателност и прецизност за мястото и значението на всяка дума. Потърсени са изразни съчетания и форми, които са далеч от шаблона, далеч от робуването на чуждестранните образци, които са близко до народната реч и най-вълнуващите и изяви. Словото на Стефан Попвасилев е един пример, как да се говори по въпроси на литературата и литературознанието, без каквато и да е сканованост или схематизъм.

Благодарни и хубави са усилията на автора, който вече десетилетия наред не престава да твори с обич и всеотдайност творчески ценности, не престава да воюва за богатството и чистотата на езика ни.

Иван Попиванов

NEUES HANDBUCH DER
LITERATURWISSENSCHAFT
Akademische Verlagsgesellschaft
Athenaion. Frankfurt am Main

По своята същност това 25-томно издание не е просто „Наръчник на литературната наука“, както скромно и непретенциозно внашав заглавието му. Следваната от авторите единна концепция, обхващаща отделните статии и тяхната форма, осъществяват разработки и най-вече защитаващите с тях научни становища по редица основни въпроси на духовния живот в Европа приближават изданието повече до изискуванията на една своеобразна енциклопедия или панорама на характерните процеси, явления и личности в много европейски страни, изградена съобразно с постиженията и новите насоки на съвременната литературна наука. Такова именно определение произтича и от предварителните пояснения на редакцията: използвани са сравнителни и литературно-социологически методи; избягнато е затвореното разглеждане на отделните национални литератури, защото вече не е желано „едно просто събиране на национални литератури от диахронен поглед“; нужно